

Staten gedoogden dit ten volle op grond van geopolitieke overwegingen. Het tweede probleem was alleen een Nederlands probleem. Dit hing samen met een verordening uit mei en oktober 1940 die alle burgers verplichtte hun goud te verkopen aan de Nederlandsche Bank. De juridische interpretatie van de Tripartiete goud commissie, beschouwde de aldus verworven 35.476 kg goud, overeenkomend met ruim 70 miljoen gulden van 1940 (in 2000 ongeveer een miljard gulden), niet als monetair goud. Hierdoor viel het buiten de formele taakopdracht van de Tripartiete goud commissie, die deze goudclaim van Nederland dan ook niet wilde erkennen.

Een groot deel van de Nederlandse inspanningen was gericht op het ontcrachten van deze afwijzing door de Tripartiete goud commissie. Dit lukte niet. Aalders laat zien dat de mogelijkheden hiervoor ruimschoots aanwezig waren. Ambtelijk Den Haag is echter naar zijn oordeel onvoldoende scherp geweest deze kansen te benutten om de Tripartiete goud commissie tot andere gedachten te brengen. Het is interessant het overtuigend gedocumenteerde betoog van Aalders te volgen en met hem tot de slotsom te komen dat niet alleen geopolitieke factoren de afwijzing van een belangrijk deel van de goudclaim verklaren, maar dat ook het ministerie van financiën ernstig tekort is geschoten. Een rol voor de Nederlandsche Bank, om wier goud het uiteindelijk ging, is bij dit alles helemaal niet weggelegd geweest. Per saldo werd minder dan de helft van het weggevoerde Nederlandse goud gerestitueerd en kreeg pas in 1998 de definitieve afwikkeling zijn beslag.

Zoals gezegd is het verhaal van Aalders reeds vele malen verteld. Dit geschiedde bijvoorbeeld door Joh. de Vries in zijn deel V van de: *Geschiedenis van de Nederlandsche Bank, Trips tijdvak 1931-1948* (Amsterdam, 1994); door M. M. G. Fase in zijn deel VI: *Tussen behoud en vernieuwing. Geschiedenis van de Nederlandsche Bank 1948-1973* (Den Haag, 2000); in de rapportage van de zogeheten Commissie Van Kemenade uit 2000. Aalders boek is vooral gedetailleerder dan deze auteurs en om die reden biedt het een verdere verdieping van de historische gebeurtenissen rond het gestolen goud. Verder brengt Aalders' betoog scherp naar voren dat in het internationale politieke spel van destijds Nederland niet meetelde, al dachten sommigen in Den Haag daar anders over. Ook in dat opzicht is er geen groot verschil tussen toen en nu. Opmerkelijk aan dit boek is het overwegend beschrijvend karakter zonder een noemenswaardige poging tot analyse. Het is jammer dat de goudkwestie niet in de naoorlogse context van schaarste aan goud en deviezen is geplaatst. Het ontbrekende goud zou zeer welkom zijn geweest voor de wederopbouw van Nederland. Deze kwam pas goed op gang toen de strijd tegen de deviezenschaarste in 1948 doeltreffend kon worden bestreden met de komst van de Marshallhulp. De betekenis van het Nederlandse onvermogen de aanspraken op het geroofde goud ten volle gehonoreerd te krijgen wordt in dat licht een ernstige zaak en heeft de economische ontwikkeling in de eerste naoorlogse jaren een niet onbelangrijke schade toegebracht. Op dit punt blijft Aalders te veel steken in zijn ongetwijfeld interessante archiefvondsten. Naast beschrijving verwacht men analyse en die ontbreekt. Dat is jammer. Mogelijk is dit een gevolg van de omstandigheid dat dit boek — afgaande op de niet onbelangrijke kleine slordigheden in de tekst — kennelijk in grote haast is geschreven. Hoe dit ook zij, deze monografie biedt liefhebbers van details over de goudroof veel feitelijke gegevens. Liefhebbers van historische analyse komen in dit boek minder aan hun trekken.

M. M. G. Fase

H. Kroon, *Pubers voor God. Het leven op een kleinseminarie in de jaren vijftig*, met een nabeschouwing door W. Frijhoff (Nijmegen: Valkhof pers, 2001, 238 blz., €16,-, ISBN 90 5625 124 4).

Uitgeverij Valkhof pers brengt al sinds enkele jaren egodocumentaire titels op de markt, meest

in de vorm van herinneringen, geschreven door katholieken die de jaren vijftig tot negentig van de vorige eeuw bewust hebben meegemaakt. De relatief dus wat oudere auteurs, afkomstig uit heel verschillende sociale segmenten van de katholieke bevolkingsgroep, vertellen er zonder al te veel pretenties van hun ervaringen in kerk en katholieke subcultuur en gaan daarbij de confrontatie met de minder prettige kanten van het katholieke leven niet uit de weg. Hun teksten zijn op die manier te beschouwen als bouwstenen voor een sociaal-culturele geschiedenis van het Nederlands katholicisme, maar dienen intussen menig (ex-)katholiek tot verwerking van levenservaringen in een omgeving die in de genoemde decennia in ijlt tempo en heel grondig van karakter veranderde.

Het boek van Kroon, die kort vóór het verschijnen overleed, is één van de meest recente die in die reeks is verschenen. Het wil een beeld geven van de ervaringen van kleinseminaristen in de jaren vijftig aan de hand van herinneringen van hemzelf en een twintigtal medeleerlingen en docenten van het kleinseminarie van het aartsbisdom Utrecht in Apeldoorn. Daarnaast gebruikte hij enige voor de hand liggende boeken en wat geselecteerd bronnenmateriaal. Het ervaringskarakter van het boek is daardoor echter niet of nauwelijks beïnvloed. Met zijn initiatief was Kroon niet de eerste, want al een tiental jaren geleden publiceerden Marijke Hilhorst en Jos Perry boeken over respectievelijk meisjes en jongens op katholieke kostscholen (in de hele twintigste eeuw, en niet beperkt tot seminaries).

Doorspekt met veel citaten uit de correspondentie en interviews met zijn voormalige studiegenoten biedt Kroon een beeld van het dagelijks leven op het Apeldoorns instituut: onderwijs, vrijetijdsbesteding, godsdienstige en culturele vorming, verhoudingen tussen de leerlingen onderling en tussen de leerlingen en docenten. Maar het bijzondere van zijn boek, vergeleken met de hierboven genoemde, lijkt me vooral gelegen in de voortdurende afweging van de voors en tegens van allerlei aspecten van het seminarieleven. De schrijver wil kaf van koren scheiden en tot een genuanceerd oordeel komen. Steeds ook betreft hij de vraag naar de positieve of negatieve effecten van het seminarieleven op de verdere loopbaan van de leerlingen in de beschouwing, of ze nu het priesterschap bereikten of niet — de meesten van hen hielden het na een aantal jaren opleiding immers wel voor gezien. Wat was de invloed op het verdere leven van dat omvangrijke en veeleisende idealisme, van die harde tucht en discipline, van die afzondering en eenzijdige sociabiliteit? Tot een afgerond oordeel komt de schrijver niet en dat was ook nauwelijks te verwachten. Misschien dat 'genuanceerd positief' de algemene strekking van het boek nog het best weergeeft.

Die indruk wordt versterkt door de teneur van Frijhoffs nabeschuiving. De schrijver was als ex-seminarist en informant nauw bij het project betrokken. In zijn hier en daar tot tegenspraak prikkelende tekst stelt hij onder meer de Amerikaanse socioloog Goffman aan de orde, die instellingen zoals seminaries als 'totale instituties' aanduidde. Frijhoff legt echter veel nadruk op enkele meestal onderbelichte elementen uit dat concept, zoals op de mogelijkheid voor de betrokkenen de geringe speelruimtes voluit te benutten en hun overlevingsdrang bot te vieren. Zo komt hij ertoe van daaruit de seminarie-opleiding uiteindelijk zelfs te beschouwen als 'een belangrijke aanzet tot het individualiseringsproces dat later ook elders in de samenleving is doorgebroken.' (222) Ook waardeert hij haar — althans voor delen van de katholieke samenleving — als 'een sluiproute naar het wetenschappelijk onderwijs en andere carrières.' (217) Ik vrees dat het op beide punten toch slechts om verschijnselen van beperkte omvang en betekenis is gegaan. Hoe dit zij, bij een derde observatie van de schrijver moet in ieder geval een kanttekening worden gemaakt. Frijhoff heeft gelijk wanneer hij 1950. *Welvaart in zwart-wit* (Den Haag, 2000) van Schuyt en Taverne kritiseert op het punt van de afwezigheid van aandacht voor godsdienst en kerk en op het al te gemakkelijk karakteriseren door deze schrijvers van het bestudeerde tijdvak 1948-1973 in termen van ontzuiling en secularisatie. Maar dat

betekent anderzijds nog niet dat in de jaren vijftig (in beperktere zin) 'de katholieke gemeenschap ... een nog ongeschonden trouw huldigde aan de collectieve religiositeit, de breed gedeelde beeldwereld en het gemeenschappelijk waardenpatroon van de rooms-katholieke wereldkerk' (210), zoals Frijhoff het van de weeromstuit wil. We beschikken inmiddels over een hele reeks sociologische en geschiedwetenschappelijke studies die dat beeld weerspreken. Een vlijtig contemporain-historicus heeft ze in een artikel ook al eens samenvattend behandeld. Dat Frijhoff de opvattingen en strevingen van dergelijke 'andersdenkende katholieken', in casu van de 'doorbraak-katholieken', in dat verband aanduidt als 'gesundes Volksempfinden' (212) zullen we voor de gelegenheid en in de goed christelijke stijl van het onderwerp maar met de mantel der liefde bedekken.

P. Luykx

L. Giebels, *Soekarno. President. Biografie 1950-1970* (Amsterdam: Bert Bakker, 2001, 566 blz., ISBN 90 351 2325 5).

Dit boek is een vervolg op *Soekarno. Nederlandsch onderdaan. Biografie 1901-1949* (zie *BMGN, CXV* (2000) 639-640). Slordigheden die het eerste deel ontsierden, zijn er ook in deze uitgave. Ze variëren van verspringende noten en tikfouten tot fouten in Indonesische termen en een kaart met onvertaalde Indonesische woorden; waar bleef de kritische blik van de uitgever? Opnieuw kan de auteur het bovendien niet nalaten via grove generalisaties het Indonesische volk allerlei eigenschappen 'van nature' toe te schrijven. Maar als geheel is dit toch een veel beter en consistentere boek dan het eerste deel. Het biedt een leesbaar overzicht van de Indonesische geschiedenis in de eerste twintig jaar van de republiek, met Soekarno als stralend middelpunt — zeker tot 1965.

Het beeld dat Giebels van Soekarno schetst, wijkt niet erg af van wat men in Nederland altijd al dacht: een handige demagoog en vrouwenversierder. Maar die gemakkelijke stereotypering van de vijand krijgt nu reliëf en consistentie. Soekarno wordt neergezet als volksleider en orator, als romantische revolutionair, als reiziger dol op staatsbezoeken, als erotomaan die in het buitenland ook actief contact zocht met prostituees. Hij ontwikkelde zich tot anti-democraat en quasi-sultan die zich dankzij procenten op importvergunningen een steeds ruimer hofhouding kon permitteren. En hij bleef de kunstenaar en architect die zijn eigen bungalows en paleizen ontwierp. Onomstreden was hij niet: in de jaren 1957-1962 werd er tot vier keer toe een aanslag op hem gepleegd, waarvan de daders nooit zijn opgepakt.

Deze biografie maakt duidelijk hoezeer het regime-Suharto op de erfenis van Soekarno kon voortbouwen; het is een van de verdiensten van het boek. De democratie was — na de eerste algemene verkiezingen ooit (1955) — na 1956 geleidelijk afgeschaft. Het leger ontwikkelde al in de late jaren vijftig haar *dwifungsi*, door Giebels terecht een *trifungsi* genoemd: het eigende zich een militaire, een politieke en dankzij de nationalisatie van Nederlandse, Britse en Amerikaanse bedrijven ook een economische taak toe. Kabinetten bestonden al voor Suharto voor een groot deel uit militairen. Corruptie en nepotisme waren geen uitvinding van de Nieuwe Orde. Soekarno en zijn Japanse vrouw Dewi behartigden hun financiële belangen 'creatief'; de vermenging van staats- en privébezit was structureel. De breuk tussen beide regimes lag in de politieke toenadering tot het westen in plaats van tot China, in welvaartsbevordering in plaats van de economische verloederding, in de presidentiële aandacht voor zijn familie in plaats van voor vrouwen.

Giebels heeft onder meer gebruikgemaakt van het archief van het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag, met name van de rapportage van ambassadepersoneel uit landen die